

**O‘ZBEKISTONDA HUJJATLASHTIRISH JARAYONLARINI
TAKOMILLASHTIRISH: SAMARADORLIK VA OSHKORALIK SARI YO‘L**

Qorjovova Shaxlo Odiljon qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonda hujjatlashtirish tizimining asosiy jihatlari xususida so‘z yuritamiz. Bundan tashqari, hujjatlarning samarali boshqaruvi, va davlat xizmatlari uchun asosiy hujjatlar bilan ishlash to‘g‘risida mulohaza yuritamiz. Shu jumladan, hujjatlashtirishning axborot saqlanishini ta‘minlashdagi o‘rni haqida fikr yuritamiz. Mazkur maqolada o‘zbek davlat hujjatchiligi, uning taraqqiyot bosqichlari, rasmiy uslub va uning shakllari, boshqa uslubdagi nutqlardan farq qiluvchi lingvistik xususiyatlari va matnlarda qo‘llaniladigan o‘ziga xos ibora va jumlar haqida ham qisqacha to‘xtalib o‘tamiz.

Kalit so‘zlar: o‘zbek davlat hujjatchiligi, munshaot, hujjatchilikning kelib chiqish tarixi, davlat hujjatlari, nutqiy qolip, rasmiy uslub, rasmiy yozishmalar, huquqiy qonunlar, raqamli transformatsiya.

Bugungi kunga kelib, samarali hujjatlashtirish muhimligini anglagan holda, O‘zbekiston hujjatlashtirish amaliyotini takomillashtirish yo‘lini boshladi. Modernizatsiya va raqamlashtirishga e‘tibor qaratgan holda, mamlakat ma‘muriy jarayonlarni soddalashtirish, foydalanish imkoniyatini oshirish va samaradorlik madaniyatini oshirishga intilmoqda. Ushbu maqola O‘zbekiston tomonidan hujjatlarni takomillashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan sa‘y-harakatlar va bu yutuqlar keltirishi mumkin bo‘lgan foydalarni o‘rganadi.

O‘zbek tilining davlat tili sifatida ijtimoiy turmushning barcha sohalari qonuniy qo‘llanilishi ish yuritishda muhim vazifalardan biridir. Chunki jamiyatda kundalik so‘zlashuv tildan tashqari rasmiy ish yuritish tiliga ham ehtiyoj katta, ya‘ni korxona, tashkilot, muassasalar, faoliyatini ish yuritish qog‘ozlarisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Ish yuritishning bevosita asoslarini esa turli hujjatlar tashkil etadi. Bugungi globallashuv davrida o‘zbek hujjatchiligi ish yuritish qog‘ozlarining tili va uslubidagi o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash, hujjatchilik tarixini chuqur o‘rganish, ish yuritish tiliga doir muammolarni aniqlash hamda o‘zbek tilida yuritiladigan hujjatchilikni yanada takomillashtirishga ehtiyoj oshib bormoqda. O‘rta Osiyo hududidan topilgan qadimgi madaniy obidalar, turli moddiy jismlarga bitilgan ma‘lumotnomalar ajdodlarimizning qadimdan o‘ziga xos hujjatchilik an‘analariga rioya qilganliklaridan dalolat beradi. Ayniqsa,

o'rta asrlarda ish yuritish huquqiy maqomga ega bo'ldi. Davlat mahkamasida munshaot tizimi shakllandi va qator hujjat turlari paydo bo'ldi. Bugungi kunda fanga tariximizning turli davrlarida O'rxun – Enasoy, so'g'd, eski uyg'ur, arab va boshqa yozuvlarda bitilgan juda ko'p hujjatlar, umumiy olganda, yozma manbalar ma'lum. Sharqda X –XIX asrlarda yorliq, farmon, noma, har xil bitimlar, arznoma, qarznomalar, vasiqa, tilxat yoki mazmunan shunga yaqin hujjatlar keng tarqalgan[1]. O'zbek tilining rasmiy-idoraviy til sifatida qo'llanilishi qoraxoniylar hukmronligi davrida boshlandi. XX asrdan so'ng o'zbek xonlari va amirlari saroylarida yozilgan turli xil hujjatlar o'ziga xos mazmuni, muayyan tartibi va nutqiy qolipi bilan ajralib turadi. Sho'ro hukmronligi davrida o'zbek va rus tillarida ish yuritish huquqi qonunlashtirilgan bo'lsada, amalda o'zbek tilining ijtimoiy mavqei past edi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, o'zbek tilining davlat tili sifatidagi rasman ish yuritish maqomi yanada mustahkamlandi[2].

O'zbekistonda hujjatlashtirish tizimi tarixida bizgacha yetib kelgan hujjatlar ichida eng muhimi va butun dunyoga tarqalib, shohlar va sarkardalar, davlat arboblari uchun dasturilamal vazifasini o'tab kelgan noyob manba buyuk bobokalonimiz sohibqiron Amir Temurning “Temur tuzuklari” asaridir. Tuzuklar o'rta asrlar davlatchiligining asosiy qonuni sifatida mashhur bo'lib, unda davlatni idora qilishda kimlarga tayanish, toj-u taxt egalariining tutumi va vazifalari, vazir va qo'shin boshliqlarini saylash, sipohiylarning maoshi, boj va soliq to'lash tartib-qoidalari, mamlakatlarni boshqarish tartibi, davlat arboblari va qo'shin boshliqlarining burch va vazifalari, vazirlar va boshqa mansabdorlarning toj-u taxt oldida ko'rsatgan alohida xizmatlarini qay tarzda taqdirlash tartibi va boshqa shu kabi muhim qoidalar o'z ifodasini topgan. Shuningdek, o'sha davr huquqni nazorat va muhofaza etuvchi mutasaddilar – qozilar tomonidan tasdiqlangan meros mulkni taqsimlash, bolalarni hunar o'rganish uchun shogirdlikka berish, korxonalar, savdo do'konlari, yer-suv hamda uy-joy, mol-mulkni sotish, sotib olish yoki ijaraga berish, qullar mehnatidan foydalanish yoki ularni ozod etish, oila, nikoh, taloq, sulh kabi qator huquqiy munosabatlar aksini topgan vasiqalar to'plamlari ham fikrimizni asoslaydi[3]. Quyida biz hujjatlashtirish tizimining eng asosiy jihatlarini keltirib o'tamiz:

Raqamli transformatsiya: O'zbekiston hujjatlashtirish jarayonlarini yangilash vositasi sifatida raqamli transformatsiyaga ustuvor ahamiyat berdi. Hukumat hujjatlarni raqamlashtirish, ma'muriy tartib-taomillarni avtomatlashtirish, markazlashtirilgan axborot omborini yaratish bo'yicha keng qamrovli tashabbuslarni boshlab yubordi. Elektron hujjat aylanishi tizimini qo'llash orqali mamlakat byurokrtiyani kamaytirish, qog'ozbozlikni minimallashtirish, ma'lumotlarni qayta ishlash tezligi va aniqligini oshirishni maqsad qilgan. Ushbu raqamli siljish nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish orqali barqaror rivojlanishga ham hissa qo'shadi.

Standartlashtirish va markazlashtirish: Hujjatlarning izchilligi va ishonchliligini ta'minlash uchun O'zbekiston turli sektorlar bo'ylab format va tartiblarni standartlashtirish ustida faol ishlamoqda. Markazlashtirilgan hujjatlashtirish markazlarining tashkil etilishi ish yuritish va axborotni boshqarishga yagona yondashuvni osonlashtiradi. Ushbu markazlashtirish takroriylikni yo'q qiladi, ma'lumotlarning yo'qolishi xavfini kamaytiradi va davlat va xususiy shaxslar uchun muhim ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatini yaxshilaydi. Bundan tashqari, standartlashtirilgan hujjatlar amaliyoti shaffoflikni oshiradi, manfaatdor tomonlarga aniq ma'lumotlardan foydalanish va asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Elektron davlat xizmatlari: O'zbekistonning hujjatlashtirishni takomillashtirishga bo'lgan intilishi davlat xizmatlari sohasini qamrab oladi. Hukumat fuqarolarga turli xizmatlardan onlayn foydalanish imkonini beruvchi elektron hukumat platformalarini ishga tushirdi, bu esa davlat idoralariga jismoniy tashrif buyurish zaruriyatini bartaraf etadi. Ushbu platformalar orqali jismoniy shaxslar rasmiy hujjatlarni olishlari, arizalar topshirishlari va so'rovlar bajarilishini kuzatishlari mumkin. Elektron davlat xizmatlariga o'tish nafaqat vaqt va resurslarni tejaydi, balki fuqarolar va mansabdor shaxslar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri aloqani yumshatish orqali korrupsiya xavfini ham kamaytiradi.

Ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligi: O'zbekiston hujjatlashtirish jarayonlarini modernizatsiya qilar ekan, ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hukumat maxfiy ma'lumotlarni himoya qilish uchun kuchli kiberxavfsizlik choralari amalga oshirishga ustuvor ahamiyat berdi. Bunga shifrlash, kirish nazorati va zaifliklarni aniqlash va potentsial tahdidlarni bartaraf etish uchun muntazam tekshiruvlar kiradi. Ma'lumotlarni saqlash va uzatish uchun xavfsiz muhitni yaratish orqali O'zbekiston fuqarolar, biznes va xalqaro hamkorlar o'rtasida ishonchni mustahkamlash, axborot almashinuvi va hamkorlikni rivojlantirishni maqsad qilgan. Ko'nikma va bilimlarni oshirish orqali O'zbekiston hujjatlashtirish jarayonlarida hisobdorlik, aniqlik va samaradorlik madaniyatini shakllantirishni maqsad qilgan. Bundan tashqari, fuqarolarga raqamli hujjatlarning afzalliklari haqida ma'lumot berish va ularning o'tish jarayonida faol ishtirokini rag'batlantirish maqsadida aholi o'rtasida tushuntirish ishlari ham tizimli ravishda olib borilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda hujjatlashtirish jarayonlarining takomillashtirilgani mamlakatning modernizatsiya, samaradorlik va shaffoflikka intilishidan dalolat beradi. Raqamli transformatsiya, standartlashtirish va elektron davlat xizmatlari orqali O'zbekiston ma'muriy tartib-qoidalarini soddalashtirmoqda, ulardan foydalanish imkoniyatini oshirmoqda va fuqarolarning imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Bu sa'y-harakatlar nafaqat samaradorlikni oshirish, balki korrupsiya xavfini kamaytirish, ma'lumotlar xavfsizligini

himoya qilish va javobgarlik madaniyatini oshirishga ham hissa qo‘shadi. O‘zbekiston hujjatlashtirishni takomillashtirish yo‘lida davom etar ekan, u yanada farovon va raqamli rivojlangan kelajakka yo‘l ochadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Z.I.Rasulov, N.S. Ibragimova “O‘zbek davlat hujjatchiligining taraqqiyot bosqichlari va rasmiy uslubdagi nutqning o‘ziga xos lingvistik xususiyatlari”. Ta’limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari. 15-to‘plam fevral 2023. 301-B. www.pedagoglar.uz
2. “Davlat tilida ish yuritish” N.Mahmudov, A.Rafiyev, I.Yo‘ldoshev. Toshkent 2007
3. <https://zarnews.uz/uz/post/hujjatlar-avvalo-davlat-tilida-yozilishi-kerak>